

BOSHLANG'ICH SINFDA TABIATNI E'ZOZLASH

*Navoiy shahar 3-sonli FFCHO'ITM boshlang'ich (rus) sinf o'qituvchisi
Jumabaeva Muqaddas Iminbayevna*

Annontatsiya: Ona tili darslarida yozilgan mashqlar tarkibining ko'p qismi tabiat voqea-hodisalariga bog'liq. SHu bois ham tabiatni e'zozlash to'g'risida va boshqalar haqida kichkina suhbatlar o'tkazish ham foydadan holi emas.

Kalit so'z: Oltin, Chinor, matn, mujassamlashishi, Umuman

Tabiat darslarida esa, o'tiladigan mavzularni mustahkamlash yoki «Oltin kuz», «Zumrad bahor», «Yoz – o'tmoqda soz» kabi mavzulardan foydalanib, insho yozdirish mumkin. Ona tili darsida «Gap» mavzusini o'tganda tabiatga oid gaplardan tuzish kerakligi aytilishi ham o'quvchilarni ikki fanni o'zlashtirilariga yordam beradi. Masalan, «Chinor daraxti» haqida gap tuzish.

«Chinor ming yillar qad ko'tarib turuvchi ulkan daraxtdir».

Ushbu gap orqali o'quvchilarga chinorga og'zaki ta'rif berishlari yoki kengaytirib yozishlari, uning barg shaklini, rangini, xususiyatlarini aniqlash uchun imkon berilishi mumkin.

Shundan keyin o'quvchilar chinor daraxti to'g'risida darak, so'roq va undov gaplar tuzadilar. Tuzilgan gaplar sinf taxtasiga yoki daftarga yoziladi va tahlil qilinadi. Bunday hollarda dars qiziqarli va ko'ftarinki ruhda o'tadi, esda qolarli bo'ladi. Ish yakunida chinor daraxti to'g'risida, uning ijobiy xususiyatlari, go'zalligi, daraxtlarni insonlar e'zozlashi lozimligi haqida suhbatlashish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ona tili darslarida nutqni rivojlantirish asosiy hisoblanishini unutmagan holda «matn» mavzusini o'rganganda insholardan foydalanish mumkin. Inshoni tanlashda esa, tabiatga xos bo'lgan, bolalarda tabiatga muhabbatini tarbiyalovchi mavzularni tanlash kerak bo'ladi. bunday insholar 5-20 daqiqagacha, xajmi 5-15 gapdan iborat tarzda haftada bir marotaba o'tkazish mumkin. Insho bolalarda tabiatga bo'lgan muhabbatni tarbiyalaydi, ularga zamonning axloqiy talablarini tushunishga yordam beradi. O'zlarining hikoyalarida bolalar qisqa tsitatlar kiritishni, yorqin so'z va iboralar yaratishni, insholarga rasmlar chizishni, bezashni o'rganadilar. Bundan maqsad tabiat to'g'risida badiiy emotsional aniq rasmlar yaratishdir. Shu bilan birga rasm asosida hikoya yoki ertak yozishga o'rgatiladi. Bunday hikoya yoki ertaklarda, albatta, darak, so'roq, undov va buyruq gaplar ishtirok etadi.

Demak, integratsiyalashgan darslarda quyidagicha uslublardan foydalanish mumkin:

- evristik suhbatlar;
- nutqni rivojlantirishga [oid ijodiy ishlar](#), ularni yozishda tabiatshunoslik materialidan foydalanish;

- o`g`zaki rasm chizish (tasvirlash, manzarali tasvirlangan joylarni yozma ravishda daftarga tushirish);

- tabiatshunoslik mavzusida diktant, insholar yozdirish.

O`qituvchilar integratsiyalashgan darsni har bir darsda emas, balki uning ma`lum bir bosqichda, ya`ni haftada 2-3 marotaba foydalanish mumkin. Masalan, lug`at bilan ishlash paytida tabiatshunoslikdan olingan ma`lumotlardan keng foydalanish imkoni bo`ladi. Har qanday so`zga lingvistik va tabiatshunoslik nuqtai nazaridan tushuncha berish mumkin.

Umuman olganda ona tili va tabiatshunoslik darslarini integratsiyalashda ularning dars turiga mavzularning o`zaro uyg`unligiga e`tibor berishi kerak bo`ladi.

O`qish, yozuv, matematika va badiiy mehnat fanlarining mujassamlashishi.

Boshlang`ich sinflarda integratsiyalash jarayoni aynan mos mavzular yuzasidan emas, balki bir-biriga moslashtirilgan topshiriqlar orqali ham uyushtirilishi mumkin. Bunday hollarda biz nafaqat ikkita yoki uchta fanlarning uyg`unlashishi, balki 4 ta fanlarni ham o`zaro bog`liq holda olib borish mumkin.

To`g`ri, boshlang`ich sinflarda integratsiyalashgan darslarni tashkil etish murakkab jarayon. Buning uchun o`qituvchi o`quvchilar bilan ishlashning turli yo`llarini qidirib topishga to`g`ri keladi. SHundagina darslar samarali o`tishi mumkin. Aytish joizki, boshlang`ich sinflarda 4 ta fan, ya`ni o`qish, yozuv, matematika va badiiy mehnat darslarini uyg`unlashtirish qiyin. CHunki bunday hollarda tanlangan mavzu har biriga tegishli bo`lishi kerak. SHu bois ham mujassam darsga e`tibor berilishi muhimdir. Masalan, o`qish darsligida (2-sinf) kitob haqida ma`lumot berilgan bo`lsa, keyingi fanlar topshirig`ini ham aynan shunga moslash lozim. Bunda kitob haqida faqat dasrligidagi ma`lumot bilan chegaralanmay «Bolalar entsiklopediyasi»dan ham foydalanish maqsadga muvofiq bo`ladi. Yozuvda ham aynan kitob haqida yozishadi, matematikada ham kitobga oid masala yechishadi, badiiy mehnatda kitob yasashni o`rganadilar. Bu vazifalarni bajarishda topshiriqlarni navbatma-navbat bajarilsa, ko`zlangan maqsadga erishib bo`lmaydi, shu bilan birga vaqt yetmaydi. SHu bois o`quvchilarni 4 guruhga bo`lib, ularga sinfda 4 ta ijod markazi tayyorlanadi. Har bir guruh bir vaqtda 4 xil topshiriq bilan band bo`ladi. 1-guruh «o`qish» markazda kitob haqida ma`lumot o`qiydilar. Uni dastlab o`qituvchi tushuntirib beradi, unga doir rasmlardan foydalanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “nutqni rivojlantirish” 2009
2. “badiiy mehnat darslarini uyg`unlashtirish” 2015
3. “evristik suhbatlar” 2021